

Kredit təşkilatlarında sağlam kreditləşmə və məsuliyyətli borclanma Prinsipləri

1. Bu prinsiplər cəmi kredit portfelini üç istiqamət üzrə qruplaşdırır:

- istehlak krediti – sahibkarlıq və ya peşə fəaliyyəti, habelə daşınmaz əmlakın əldə edilməsi və tikintisi ilə bağlı olmayan məqsədlər üçün fiziki şəxslərə verilən kredit;
- daşınmaz əmlak krediti – fiziki şəxslər tərəfindən şəxsi istifadə məqsədi ilə daşınmaz əmlakın əldə edilməsi və ya tikintisi üçün, habelə təminat predmeti daşınmaz əmlak olan kredit;
- biznes krediti – hüquqi şəxslərə və hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslərə sahibkarlıq məqsədilə verilən kredit.

2. Bu Prinsiplərdə istifadə olunan terminlər aşağıdakı mənaları ifadə edir:

- kreditin təminata olan nisbəti (*LTV* əmsalı) – kreditin ümumi məbləğinin (əsas borc, kredit müqaviləsi üzrə hesablanacaq faiz borcu və komissiya xərcləri) kredit üzrə təminatın dəyərində nisbəti əmsalı;
- borc yükü – fiziki şəxs olan borcalanın kredit təşkilatlarından aldığı kreditlər (o cümlədən kredit xətləri) üzrə icra olunmamış öhdəlikləri və onun zəmin qismində çıxış etdiyi ödənilməmiş kreditlər üzrə qrafiklə müəyyən olunmuş aylıq ödənişlərin ümumi məbləği;
- aylıq ödəniş – kredit müqaviləsində kreditin qaytarılması üzrə ödəniş qrafiki ilə nəzərdə tutulmuş aylıq ödəniş (kredit xətləri və kredit müqaviləsində aylıq ödənişi nəzərdə tutulmayan kreditlər üzrə aylıq ödəniş annuitet qaydası ilə hesablanır);

- borcalanın gəlirləri – fiziki şəxs olan borcalanın müvafiq sənədlərlə (əmək haqqı barədə iş yerindən arayış, təqaüd barədə təhsil müəssisəsindən arayış, sosial müdafiə orqanları tərəfindən borcalana pensiya və müavinətlərin ödənilməsi haqqında arayış, borcalanın mövcud depozit hesabları üzrə faiz gəlirlərini təsdiq edən bank arayışı və ölkədaxili sabit gəlirləri təsdiq edən hesab çıxarışları) təsdiq olunmuş ən azı son altı ay üzrə aylıq gəlirləri.

3. İstehlak kreditləri üzrə prinsiplər

3.1. Borc yükünün gəlirlərə nisbətinin hesablanması:

- Fiziki şəxs olan borcalanlar üzrə kreditin maksimum miqdarı müəyyən edilərkən borcalanın aylıq borc yükünün onun gəlirlərinə nisbəti (bundan sonra – DTI əmsalı) hesablanmalıdır.

- *DTI* əmsalı aşağıdakı düsturla hesablanır:

$$DTI = \frac{\sum_n (D + PMT)}{\sum_n I} \times 100\%$$

Burada,

D – borcalanın borc yükü,
PMT - yeni kredit üzrə aylıq ödəniş,
I – borcalanın vergidən sonra xalis gəliri,
n (*n*=1,2,...) – birgə borcalanların sayı.

- Borcalanın və ya birgə borcalanların gəlirləri və borc yükü arasında fərq ölkə üzrə yaşayış minimumu göstəricisindən artıq olduqda həmin kredit qənaətbəxş aktiv kimi təsnifləşdirilməlidir:

$$\sum_n (I - (D + PMT)) \geq SM \times n$$

Burada,

I – borcalanın vergidən sonra xalis gəliri,
D – borcalanın borc yükü,
PMT - yeni kredit üzrə aylıq ödəniş,
n (*n*=1,2,...) – birgə borcalanların sayı,
SM – Azərbaycan Respublikasının yaşayış minimumu haqqında Qanunla müəyyən olunan ölkə üzrə yaşayış minimumu göstəricisi¹.

¹ 2016-cı il üçün yaşayış minimumu ölkə üzrə 136 manat təşkil edir.

- Borcalanın və ya birgə borcalanların gəlirləri və borc yükü arasında fərq ölkə üzrə yaşayış minimumu göstəricisindən aşağı olduqda həmin kredit ən azı qeyri-qənaətbəxş aktiv kimi təsnifləşdirilməlidir.

- *DTI* əmsalının hesablanması aşağıdakı prinsiplər nəzərə alınmaqla həyata keçirilməlidir:

- Azərbaycan Respublikası Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının Mərkəzləşdirilmiş kredit reyestri sisteminin məlumatlarına əsasən fiziki şəxs olan borcalanın aylıq borc yükü müəyyən edilir;

- borcalanın gəlirlərini təsdiq edən sənədlərdə aylıq gəlir əvəzinə digər dövrü gəlirlər göstərildikdə həmin gəlirlər dövr ərzindəki ayların sayına bölünməklə aylıq gəlir hesablanır;

- birgə borcalan olan fiziki şəxslər üzrə *DTI* əmsalı onların ümumi aylıq borc yükü və aylıq gəlirləri əsasında hesablanır.

3.2. Xarici valyutada istehlak kreditləri üzrə:

- Xarici valyutada gəlirləri olan borcalanlara xarici valyutada istehlak kreditlərinin verilməsi zamanı *DTI* əmsalı borcalanın xarici valyuta gəlirləri ölkə üzrə yaşayış minimumu göstəricisinin 3 mislindən aşağı olduqda 40%-dən, yuxarı olduqda 50%-dən artıq olmamalıdır.

- Xarici valyutada istehlak kreditlərinin təminatı qismində eyni bankda xarici valyutada olan depozitlər (borcalana yaxud üçüncü şəxsə aid) və banka girov (saxlanc) qoyulmuş bank metalları çıxış etdikdə *LTV* əmsalı 90%-dən çox olmamalıdır.

- Bütün digər hallarda xarici valyutada istehlak kreditləri verilməməlidir.

- 05 may 2016-cı il tarixindən sonra xarici valyutada kreditin restrukturizasiyası zamanı *DTI* əmsalı 40%-dən aşağı olduqda həmin kredit ən azı nəzarət altında olan aktiv kimi, artıq olduqda ən azı qeyri-qənaətbəxş aktiv kimi təsnifləşdirilməlidir.

- 05 may 2016-cı il tarixindən sonra milli valyutada istehlak kreditlərinin restrukturizasiya nəticəsində xarici valyutaya çevrilməsi halında həmin restrukturizasiya xarici valyutada yeni verilən kreditlər üzrə müəyyən edilmiş prinsiplərə uyğun olmalıdır;

- Kapital adekvatlığı əmsallarının hesablanması zamanı xarici valyutada olan istehlak kreditlərinin risk dərəcəsi 01 yanvar 2017-ci il tarixindən 120%, 01 iyul 2017-ci il tarixindən 150% müəyyən edilməlidir.

- Xarici valyutada 05 may 2016-cı il tarixindən sonra verilən və qənaətbəxş aktiv kimi təsnifləşdirilən istehlak kreditləri üzrə 2% adi ehtiyatlar yaradılmalıdır.

- 05 may 2016-cı il tarixindən sonra xarici valyutada verilən (və ya restrukturizasiya olunan) və nəzarət altında olan aktiv kimi təsnifləşdirilən istehlak kreditləri üzrə 10% həcmində adi ehtiyatlar yaradılmalıdır.

- 05 may 2016-cı il tarixinədək xarici valyutada verilmiş və qənaətbəxş aktiv kimi təsnifləşdirilmiş istehlak kreditləri üzrə 01 yanvar 2017-ci il tarixindən 2% həcmində adi ehtiyatlar yaradılmalıdır.

- 05 may 2016-cı il tarixinədək xarici valyutada verilmiş və nəzarət altında olan aktiv kimi təsnifləşdirilmiş istehlak kreditləri üzrə 01 yanvar 2017-ci il tarixindən 10% həcmində adi ehtiyatlar yaradılmalıdır.

3.3. Milli valyutada istehlak kreditləri üzrə:

- Milli valyutada istehlak kreditlərinin verilməsi zamanı *DTI* əmsalı borcalanın gəlirləri yaşayış minimumu göstəricisinin 3 mislindən aşağı olduqda 40%-dən, yuxarı olduqda 50%-dən artıq olmamalıdır.

- Milli valyutada istehlak kreditlərinin təminatı qismində eyni bankda xarici valyutada olan depozitlər (borcalana yaxud üçüncü şəxsə aid) və banka girov (saxlanc) qoyulmuş bank metalları çıxış etdikdə *LTV* əmsalı 90%-dən çox olmamalıdır.

- Milli valyutada istehlak kreditləri üzrə təminat qismində banka girov (saxlanc) qoyulmuş qiymətli metallar (bank metalları istisna olmaqla) çıxış etdikdə *LTV* əmsalı 70%-dən çox olmamalıdır.

- 05 may 2016-cı il tarixindən sonra milli valyutada verilən (və ya restrukturizasiya olunan) və nəzarət altında olan aktiv kimi təsnifləşdirilən istehlak kreditləri üzrə 5% həcmində adi ehtiyatlar yaradılmalıdır.

- 05 may 2016-cı il tarixindən sonra milli valyutada kreditlərin restrukturizasiyası zamanı və ya restrukturizasiya nəticəsində milli valyutaya çevrilən kreditlər üzrə *DTI* əmsalı 50%-dən aşağı olduqda həmin kredit ən azı nəzarət altında olan aktiv kimi, artıq olduqda ən azı qeyri-qənaətbəxş aktiv kimi təsnifləşdirilməlidir.

- 05 may 2016-cı il tarixinədək milli valyutada verilmiş və nəzarət altında olan aktiv kimi təsnifləşdirilmiş istehlak kreditləri üzrə 01 yanvar 2017-ci il tarixindən 5% həcmində adi ehtiyatlar yaradılmalıdır.

4. Daşınmaz əmlak kreditləri üzrə prinsiplər

- Xarici valyutada daşınmaz əmlak kreditləri verilməməlidir.

- Milli valyutada verilən daşınmaz əmlak kreditləri üzrə kreditin təminata olan nisbəti 70%-dən artıq olmamalıdır (hesablamada kredit üzrə yalnız əsas borc nəzərə alınır).

5. Biznes kreditləri üzrə prinsiplər

5.1. Xarici valyutada biznes kreditləri üzrə:

- 05 may 2016-cı il tarixindən sonra xarici valyutada verilən və qənaətbəxş aktiv kimi təsnifləşdirilən biznes kreditləri üzrə 2% adi ehtiyatlar yaradılmalıdır.

- 05 may 2016-cı il tarixinədək verilmiş və qənaətbəxş aktiv kimi təsnifləşdirilmiş biznes kreditləri üzrə 01 yanvar 2017-ci il tarixindən 2% həcmində adi ehtiyatlar yaradılmalıdır.

- 05 may 2016-cı il tarixindən sonra xarici valyutada verilən (və ya restrukturizasiya olunan) və nəzarət altında olan aktiv kimi təsnifləşdirilən biznes kreditləri üzrə 5% həcmində adi ehtiyatlar yaradılmalıdır.

- 05 may 2016-cı il tarixinədək xarici valyutada verilmiş və nəzarət altında olan aktiv kimi təsnifləşdirilmiş biznes kreditləri üzrə 01 yanvar 2017-ci il tarixindən 5% həcmində adi ehtiyatlar yaradılmalıdır.

- Kapital adekvatlığı əmsallarının hesablanması zamanı xarici valyutada olan biznes kreditlərinin risk dərəcəsi 1 yanvar 2017-ci il tarixindən 110%, 1 iyul 2017-ci il tarixindən isə 120% müəyyən edilməlidir.

5.2. Milli valyutada biznes kreditləri üzrə:

- Milli valyutada biznes kreditlərinin verilməsi mövcud prinsiplər əsasında həyata keçirilir.